

таки вдалося подолати локальну природу ситуацій, що стискує переважну більшість її текстів, і натякнути на можливість ретрансляції розширеного й об'ємнішого "я"-простору.

Таня Малярчук передусім цікава тим, що виступає місіонеркою візій, або, стисліше й сучасніше (позаяк усе сучасне є стислим, невелемовним) – візіонеркою. Ніша її візій асоціюється з бутіком квітів. У її візійному бутіку так само колористично, ароматно, енігматично, тут витають запашні й оманливі флюїди, від яких трохи паморочиться нестійка свідомість. У цьому бутіку зароджуються ефемерні експресії та примарні ідеї, що загострюють відчуття умовності й фантазмагорійності в органах чуття. У цьому бутіку не може не бути людно – від свіжих фарб, пахощів, композицій, тут завжди можна сподіватися віднайти саме ті квіти, що потрібні для нових й енігматично привабливих ікебан.

Отримано 7.09.2009 р.

м. Херсон ■

Наталія Лисенко-Єржиківська

ПОЕТИЧНИЙ СВІТ ІГОРЯ НИЖНИКА

Риси генетичної приналежності до рідної землі, національної культури – ідейно-естетична основа поетичних збірок Ігоря Нижника. Григорій Аврахов один із перших помітив, що "І.Нижник поєднує в своїй поезії сміливий пошук нового з розумною повагою до традиційного, з бажанням володіти надбанням вікового досвіду" [1, 2]. Наведена цитата з відгуку на перші збірки українських поетів І.Жиленко "Соло на сольфі", Л.Скирди "Чекання", Б.Демківа "Суворі ніжність", Л.Горлача "Сонце в зініцях", В.Куликівського "Зелені ритми", І.Нижника "Нива", які прийшли до читача 1965 року. Імовірно, завдяки назві та змісту книжки останнього критична стаття отримала заголовок "Гадки над першим ужинком". Мій здогад підтверджують достатньо висока оцінка Авраховим віршів дебютанта і його "бажання процитувати бодай один з вінка (в авторському означенні – разка) сонетів", названих "Орбіти". Магістральний текст "Вітаю вас, о нелині-дуби!" утворений із перших рядків попередніх чотирнадцяти віршів. Та не він привернув зір рецензента. Увага акцентувалася на п'ятому сонеті, де осмислювався обраний поетом творчий шлях і поглиблювалася тема відповідальності за сказане слово:

Не падати на закрутах судьби –
То перший заповіт мені від роду.
Я силу взяв у мужнього народу,
Його сини – не слуги, не раби.

Від предків до нащадків – наша путь.
Коротка?.. Довга?.. – Та не в тому суть.
Я знаю: плазувать на ній не личить.

Його козацьку славу, честь і вроду
Продовжую, як лицар, без ганьби.
Не прагну я суворі судьби.
Та не вишукую й мілкого броду.

Закон путі – без ремствувань іти.
За підлу зраду – проклянуть брати,
Не схибиш – то нащадки возвеличать
[8, 66].

Перед нами складна строфа з чотирнадцяти рядків п'ятистопного ямба, де в останньому тривірші виспіву поет своє утвердження на літературному шляху посилив афоризмом "Закон путі – без ремствувань іти". Тут осмислюється як індивідуально-особистісне, так і суспільно значуще світоглядне і творче кредо, відчутна естетика поетики шістдесятників.

Першокнижка І.Нижника продовжувала вічну тему поклоніння міфологічній Деметрі, богині землеробства, врожайності, зростання й досягання хлібів, тобто означувала сутність землі як носія ідеї життя й сутність людини, наділеної Словом. У деяких ліричних віршах вловлювалися перегуки з текстами Я.Щоголіва “Нива”, Б. Грінченка “Хлібороб”, Ліни Костенко “Якщо життя моє – як нива...” та вчувався відгомін Шевченкового вірша “Не нарікаю я на Бога...”. Ремінісценції, як правило, використовувалися ті, які в попередників певною мірою ототожнювали ліричного героя з майбутнім урожаєм, наприклад, “нива – життя”, “зерно – слово” тощо. Взаємозв’язок між мовно-виражальними елементами художнього тексту будувався за принципом метафоризації стрижневих слів, пов’язаних із землеробською символікою (нива, поле, оранка, сімба, жнива, зерно тощо), циклічним розумінням часу. Персоніфікація землі, що бачимо у програмному вірші “Нива”, пов’язана з фольклорною традицією, яка для поета була й залишається вагомим підґрунтям композиційного вирішення багатьох творів. Ліричний герой просить ниву дозволити “посіять пшеничку золоту!” [8, 8]. Прохання поета, на думку критика, “звучало як щира благоговійна молитва перед великим починанням” [1, 2]. Маючи за плечима життєвий досвід, музичну й педагогічну освіту, І.Нижник уважав за честь вивіряти свій шлях духовними набутками предтеч і, як вони, “сіяти слова” на “добрі жнива” [16, 355].

Колосувала добірним збіжжям, як і передбачав Г.Аврахов, поетова нива. Образ *зерна* як основи, суті того, що дає добрі сходи в житті, виростав у символ Слова, про яке в сьомій збірці поезій “Сійся-родися!” (1985) сказано так: “У кожному слові є щось від зерна / Є визріла напруга проростання, / як нурт непереборного жадання, / як музика, що з серця вирина...” [9, 6].

Нині в доробку письменника декілька книжок прози [2], чотирнадцять ліричних збірок, які вирізняються жанрово-строфічною вправністю, стилістичною неповторністю, глибокою змістовою наповненістю. Він оперує традиційними та вишуканими формами поезії. Авторіві притаманна як класична строфа, так і верлібр. З-під пера майстра народжуються рубаї, п’ятивірші, цикли сонетів, балади, притчі, елегії й медитативні тексти. Йому “легко кориться щонайсміливіша асоціативність тропи!” [1, 2], завдяки чому яскравіше розкриваються суттєві речі зображуваних явищ. Слід завважити також композиційну неповторність більшості ліричних віршів.

Заявленим на етапі творчого становлення мотивам (дороги, осягнення суті ества людини, родоводу, співвідношення зрілості й молодості) і образам (ниви, дерева, саду, гір) І.Нижник залишився вірним і в подальших книжках. Новаторством, за словами М.Кодака, став “своєрідний дев’ятивірш-вінок на десять строф” [7, 85], назва якого “Вічний рух”, де поетично репрезентуються знайомі образи землі і ниви, вжиті, як і раніше, у переносному значенні:

І день, і рік, і вік – усе минуче, як добрий хміль столітнього вина. І допікає серцю щем пекучий. І думаєш, чия у тім вина,	коли, бува нерівно борозна, виорюються на життєвій ниві... Ах, прагнення і радощі примхливі! Мов паводі бурхливі навесні, усе сплива за обрії земні [9, 16].

Особлива увага до ліричних слів, фраз, які проявляються в емоційному розгортанні тем і мотивів, виписаних у ритмічній послідовності рядків і строф, дозволяє І.Нижнику правдиво відтворювати складності людської психології та характеру: жорстокість і скупість (“Колючий дріт”), глибинні болі (“Жура”, “Таємниця сльози”, “Окрушини смутку”), вияви справжньої доброти й вірності. Свідчення останнього – вірші “Я не Перун...”, “Рядки про людину”, “Бабуся”. В архітектоніці, в образній палітрі названих творів проступають інтонації й

сентенції В.Симоненка, зосібна “Ти знаєш, що ти – людина? / Ти знаєш про це чи ні?...” [13, 63]. До речі, авторові “Лебедів материнства” присвячена поезія “Стрімкі жадання – синньодзьобі птиці...”, яка ввійшла до другої ліричної збірки “Живиця” (1967). Наголошу, слідом за Я. Голобородьком, що поетові “вкрай важливо дійти до усвідомлення *Сутності* у смисловій синтагмі “людина – життя”, і для цього він воліє встановити і окреслити найрізноманітніші її іпостасі” [4, 63].

І. Нижник роздумує про вимір людського буття – буття буденного й буття граничного. Тому і звертається, окрім рідних і близьких людей (прадід, дід, батько, брат, кохана жінка), якими він пишається, до непересічних особистостей, котрі лишили слід в історії світової і вітчизняної культури. Це проповідники й філософи (І.Вишенський, Сократ, Г.Сковорода), композитори, актори й кобзарі (М.Лисенко, М.Заньковецька, О.Чуприна), митці й письменники (К.Брюлов, О.Довженко, А.Міцкевич, І.Франко, Л.Мартович, А.Малишко). Сюди ж варто зарахувати вірші-присвяти “...Все йде, все минає” (Катерині Білокур), “Диригент” (С. Турчаку), “Рідна вода” (Левку Ревуцькому), “Вишні” (Зеновію Антонішаку), а також цикл “Яви”, що складається з чотирьох віршів, де в кожному другому рядку повторюється словосполучення “мені явився...”, а в третьому – твердження: “– Ти єсть людина”. Із чіх вуст слова й поради почув ліричний суб’єкт І. Нижника? До нього пришли “ясномисл Гомер”, “життєлюб Омар”, “пристрасний Шекспір” і “праведний Тарас”. Поетичний діалог знадобився для того, аби підсилити вагомість афористичних рядків, у яких означається життєва вартісна шкала: мудрість, радість, ненависть і любов, відданість батьківщині. Поет силою художньої уяви вдається до розмови “через віки” зі своїми мистецькими побратимами, цим самим віддаючи шану справжньому таланту і стверджуючи, що “у генія не має чужини” [10, 159], що завдяки поетичним візіям можливо долати простір і час. Рідні місця письменника, його твори, речі, картини й музика сприяють спілкуванню з духовним сферами минулих часів, задають тональність віршам-імпровізаціям “Останній сон Кобилянської”, “Стефаник пише “Новину”. Варті доброго слова вписування в текстову тканину великої та малої форми віршів міфологічних (Ярило, Стрибог), біблійних (Мойсей, Адам і Єва) та літературних персонажів (Захар Беркут), а також прізвищ митців. Особливо актуально звучить смислове навантаження на прізвище австрійського композитора В.-А.Моцарта, коли його класична спадщина порівнюється із сьогодишньою псевдомузикою: “Як болісно, коли у серце чуле / музичним гвалтом гуркають бамбуки, / що глухотою слухають себе, / але ніколи Моцарта не чули” [12, 56].

Завважене Валентиною Громовою часте вживання “пісенних висловів, порівнянь, метафор, епітетів, які своїм корінням сягають у фольклор і водночас по-новому оригінально побачені поетом” [6, 2], має під собою “справжній ґрунт”. Ігор Нижник народився у Прикарпатті, де минули його дитинство і юність, де вчився, набув фах, зробив перші кроки як викладач музики й літератор [14, 3], засвідчивши відданість улюбленій справі та вміння своєрідно модифікувати й узагальнювати багаті скарби української народної творчості, зосібна зрощувати подібні за сюжетно-композиційною канвою пісенні ритмомелодійні рядки для того, щоби вивести їх на рівень вищого регістру осмислення матеріалу про певну історичну чи побутову подію. Літературні цитати й ремінісценції, узяті з народнопісенних джерел, створюють відповідний настрій, дають змогу читачеві пригадати слова та мелодію цього тексту. Приміром, у циклі “Українська ніч” кожен вірш починається відомими рядками “Ой у полі жито копитами збито...”, “Три дороги у світ, а четверта – додому...”, “Ой горе тій чайці, що не заголосить...”, які тематично поєднані між собою векторним мотивом – смерті козака. У композиційній побудові кожного з цих трьох віршів також знаходимо знані вислови (“козаченько спить”, “не шуми калинонько”, “ворони голодно з трьох доріг чатують”, “не заквилить у

розпуці материнське серце”), які в завершальній четвертій поезії “Чи знаєте ви українську ніч” підсилюють танатологічну драматизацію події безмежною тугою батька й матері за сином.

Інший приклад літературної адаптації й аплікації народнопісенного твору та крилатих народних висловів знаходимо в тексті “І знову сталось, яку було...”, де у грайливо-іронічній формі оприявнюються інтимні почуття. Лексично-семантична наповненість варіативними повторами та сталими порівняннями надає тексту динамічного звучання, тим самим виразніше окреслює емоційну напругу безіменних ліричних персонажів. Процитую окремі фрагменти як ілюстрацію принципу побудови образів та художніх деталей:

І знову сталось, як було:	... Ах, чи нап'ються голуби?
і темінь – сойчине крило,	А губи стогнуть: пригуби!
і той струмок – немов струна,	А ти бентежна, як струна!
і те відеречко – без дна.	Ой те відеречко без дна!..
і доки світ не голубів,	... А темінь – сойчине крило,
ти напуваєш голубів...	А губи спрагою спекло! [9,81].

У народній поезії часто образ голуба поєднується з процесом купання, приміром: “Ой п'є голуб воду, голубка воркоче...”. Вода символізує чистоту почуття, а голуб і голубка – пару закоханих. Крила – це ознака злету, надії, а сойка ж бо, за О. Потебнею, – віщий птах. Переосмислені і трансформовані значення цих слів уже на іншій семантичній і ритмічній основі відтворюють процес спілкування двох закоханих, їхнє бажання перейти межу інтенційної відстані від індивідуального “Я” і “Ти” до об'єднувального “Ми”. (Мушу констатувати, що наведені уривки, на жаль, не передають повністю авторський поетичний малюнок, не показують усієї чуттєвої заданості тексту).

Своєрідність І.Нижника виявляється і у звуковій інструментовці, музична означеність якої прочитується із назв віршів “Балада про скрипку”, “Дідова скрипка”, “Троїсті музики”, “Цимбали”, “Сопілкар”, “Паралелі струн” тощо.

Звукове тло в багатьох текстах творять слова-символи на означення довкілля. Це краєвиди гір і долин, показані через міфологічне та образно-метафоричне осмислення дійсності, зокрема у віршах “Гора Марічка”, “Чорногора”, “Вовк”, “Чапля”, “Ворон”. Співзвучність рим й алітерації художньо означаються епітетними словосполученнями на кшталт: гомін вітру, зблиск блискавки, голос грому, рокіт Яремчевого водоспаду, шум гірських річок, струмків і потічків, шелест листя дерев лісу й саду. Наявні сполучення з орнітологічними словами-символами, такі як щebetання жайворонків, голос серпокрильців, спів солов'їв, кування зозулі, крики журавлинні, чайчине кигикання, бузькове клекотання, не лише озвучують поетичний простір, а й несуть емоційну наснаженість. Відомо, що Василь Голобородько десять років працює над книжкою “Українські птахи в українському краєвиді”, називаючи свої вірші про птахів “інтерпретаційною”, або “тлумачною” поезією [3, 47]. Вірю, це буде цікава й потрібна книжка, в якій знайдеться місце ремінісценціям на задану тематику із віршів і М.Рильського та І.Нижника...

Казкові й міфічні образи візуалізують текст, з-поміж них – вічний крук, який грає на дрімбі, зелені жабки, що кумкають, як кумасі, цибатий лелечисько, темна рожа, мак у червоному береті, а сам автор чабанує над Чорною горою, пасе білі вівці. Яструби, беркути, лиси, зайці, качки, риби, півні – усі ці поетичні образи прийшли у вірші з неповторного світу карпатської природи, де гори розмовляють із хмарами, де пралісові смереки й запах живиці, а в долині село з яблуками в садах і з нагідками та жоржинами перед вікнами будинків. І на пам'ять спадають початкові рядки “Триптиха” М. Вінграновського: “Тут все говорить із прадавніх гір... / Тут вічність диха

тихо серед гір...” [4, 56]. Тому І.Нижник творить такі об’ємні метафори, як “книга гір”, “музика гір”, “коріння гір”, та персоніфікує їх (“думання гори), бо серце поета там, “де сходяться людина й звір / до неба на причастя” [11,40]. Упадає в око залюбленість у рідні краєвиди, які не лише об’єкти естетичного “вчування” і споглядання: вони передусім місце-перебування буття, тобто рідний ландшафт. Поет закорінений у цей простір, який став його “ґрунтом і кров’ю”, трансцендентальним місцем для думки, де він мислить і пише мовою буття, становлення і вірою: “Ході́мте в гори, де смерек ошати, / щоб їх красу Господню не проспати. / Найкращі гори – то найкращі гори, / а краще гір на світі – лиш Карпати” [12,28].

Із 80-х років минулого століття І.Нижник активно звертався до жанру рубаї, уміщував у своїх збірках окремим розділом цю малу форму вірша. Серед книжок минулого року хочу особливо виокремити його збірку “Рубаї”, присвячену “Пам’яті сина Олега”, що вийшла у Дрогобицькому видавництві “Відродження”. Книжка складається із двох розділів, названих “Сьогодні...” та “...І вчора”, тобто під однією обкладинкою об’єднано давні й нові тексти – 130 чотиривіршів. Представлено різні форми римування, зокрема і внутрішні рими, у цій жанрово-стильовій системі. Це передусім літературний та інтелектуальний взірць чотиривірша глибокого змісту, обмеженого жорсткими рамками поетичної форми. У таких мініатюрних творах особливо помітний неповторний елемент авторських настанов, уподобань, переживань і прагнень: “Ікарів злет!.. Затяжко для нездар. / Горіння духу – дивовижний чар. / О, не боронь мені, моя любове, / розбитися на скелях, як Ікар” [12,98]. Водночас у них відчутне як інтуїтивне, так і раціональне осягнення дійсності, закладене в рядки філософської медитації чи пейзажної замальовки. По-суті, книжка є виявом внутрішніх душевних порухів, індивідуального світовідчуття і світорозуміння; у ній перемишується розповідь про особистісне й надособистісне, сказане у стислих афористичних рядках: “Не всім даються сонячні висоти: / земне тяжіння важко побороти. / Але любов до рідної землі / підносить нас понад усі висоти [12,109].

У чотиривірші “Не всім даються сонячні висоти...” висловлено дуже прості й водночас дуже важливі істини, які не потребують коментарів. Зауважу лише, що поет говорить на громадянські теми природно, без показних і занадто пристрасних інтонацій. Так само без зайвої патетики, але дуже переконливо не оминає негативних соціальних явищ, нагадує про морально-етичні критерії: “Коли до серця підповзає лжа / і рани́ть гірше лютого ножа, / я думаю в журбі невиліковній: / чи є мерзенній підлості межа?” [12,122].

Що є виміром буття індивіда і спільноти: відповідальність за вчинки і слова чи насолода відсутністю відповідальності? Подібних питань, з якими автор звертається до читача, достатньо. Дволикості (“Лукавий недруг руку подає...”), ліні (“Гнию, – пліткують, – літо чи зима...”), фразерству (“Не марнослів’ям повниться душа”), жадобі до грошей (“Маєтносте, мене проймає сум”, “Не радуйся вторгованому центу”), оміщанню (“У дужім тілі не слабує дух”) тощо поет протиставляє красу природи, живу думку і глибокі почуття. Помітна авторська ощадність у слові, прив’язаність до улюблених образів, стійких висловів, симпатія до омографів й омонімічних рим, фразеологізмів, приповідок та афоризмів. І. Нижник дає раду омографам й омонімічним римам, які сприяють “згущенню думки” (О.Потебня), можливості розгортати великі сюжети на малій площі рубаят. Усі його рубаї написані п’ятистопним ямбом із константою у п’ятій строфі й різноманітними ритмічними варіаціями. Спостерігається чергування ямбічних і хореїчних рим, на що вказала у своїй монографії М.Сьомочкіна, проаналізувавши низку поетових чотиривіршів [15,157].

Як уже зазначалося, поезія І.Нижника неординарна, смисли текстів вимагають уважного прочитання й трактування, сприяють роздумам про час, людину,

сутність буття, ландшафти, які нас оточують. А поет іде життєвою дорогою, продовжуючи розпочатий у молодості діалог: “Спитав я ниву: Це твої жита? / Відтак спитав: А де ж мої жита? / Сказала нива: Жайвора послухай, / Навіщо сріблом виграють жита” [12, 23].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аврахов Г.* Над першим ужинком // Літ. Україна. – 1966. – 11 берез.
2. *Астаф'єв О.* Із “Книги гір” // Слово і Час. – 2006. – № 12. – С. 76 – 78.
3. *Василь Голобородько* й триста шістдесят п'ять українських птахів / Інтерв'ю Л. Якимчук з В. Голобородьком // Укр. журнал. – 2009. – № 12. – С. 47 – 50.
4. *Вінграновський М.* Атомні прелюди. – К., 1962. – 119 с.
5. *Голобородько Я.* “Корона” Ігоря Нижника // Слово і Час. – 2008. – № 6. – С. 72 – 75.
6. *Громова В.* Чекаючи відкриттів: Нотатки читача // Літ. Україна. – 1966. – 18 січ.
7. *Кодак М.* Ігор Нижник. “Сонця – на сотні літ” або звіт Ігоря Нижника // Слово і Час. – 2002. – № 12. – С. 85.
8. *Нижник І.* Нива. – К., 1965. – 80 с.
9. *Нижник І.* Сійся-родися! – К., 1985. – 95 с.
10. *Нижник І.* Вічний рух. – К., 1984. – 163 с.
11. *Нижник І.* Білі вівці на Чорній горі. – Дрогобич, 2002. – 320 с.
12. *Нижник І.* Рубаї. – Дрогобич, 2008. – 133 с.
13. *Симоненко В.* У твоєму імені живу: Поезії, оповідання, щоденникові записи, листи / Упоряд. та післям. В. Яременка. – К., 2003. – 382 с.
14. *Соловчук Р.* Музикант у поезії, поет у прозі // *Нижник І.* Білі вівці на Чорній горі. – Дрогобич, 2002. – 320 с.
15. *Сьомочкіна О.* Рубаї в українській поезії: від канонізованої строфи до поліжанру. – К., 2005. – 252 с.
16. *Шевченко Т.* Повне збір. тв.: У 12 т. – К., 2003. – Т. 2: Поезія 1847 – 1861 / Редкол.: М.Г.Жулинський (голова) та ін. Упоряд. та комент. В.С. Бородін, В.А.Смілянська, Н.П.Чамата та ін. – 783 с.

Отримано 18.01.2010 р.

м. Київ ■

Віктор Палинський

ІГОР ПАВЛЮК: “БУНТ СВЯЧЕНОЇ ВОДИ”

...Занотував кілька думок та рефлексій, не з наскоку читаючи книжку поезій Ігоря Павлюка; переглянувши записи через якийсь час, помітив їхню привабливу незумисність і добру налаштованість на “нуту” (Франкове).

...Що може поет? Нічого, і водночас може все! Це – парадоксально. І, можливо, недостатньо конкретно. Але більш точно здефінувати, просто годі. І справа тут не в якійсь особливій дарованій інтуїтності, що можемо назвати її хіба що Усмішкою Бога. Вона й прочиняє “врата до всього”. Однак це – лише – спалах, мить озоріння; відчуття; напевне – лише далекий відгомін одкровень найодкровенніших: шлях поезії. Подібно – до нечуваних глибин людського духу, світів творящих і витворених. ...Коли шелест вічності найлегшим подихом торкається розпаленого серця. ...І простору більше з кожним подихом. У цю благодворящу мить поет – наймогутніший: він пророк, поводитир, деміург. То ж чи можна прикинутись, що ти посвячений, не володіючи Даром. Ні!!! І не зарадять тут жодні найвитонченіші хитрощі, навіть електронно-віртуальні вибрики. Поет – провідник поезії (кажуть, у фізиці є напівпровідники; але ж то – у фізиці). Отже, поезія – властивість душі. Спосіб дихати.

Ігор Павлюк належить до тих поетів, книжки яких надовго не відкладаєш, одразу тягнеться рука торкнутися цього зазвичай добре оправленого томика: “Що ж він там утнув цього разу?!” І “утнув” не в розумінні якогось карколомного штукарства, а, власне, у сенсі новаторства духу, що, будьмо одвертими,